

DISKUSIE

Na okraj »Niekoľko poznámok . . .«

V 1. čísle novovyšlého Filozofického sborníka Jozef Dieška (J. D.) nadpísal svojich niekoľko poznámok k »diskusii o noetický realizmus u nás.«

Z prirodzenej povahy veci plynie, že filozofia, diskusia a život nedajú sa od seba oddeliť práve tak, ako sa od filozofického úsilia nedajú oddeliť interesy neosobné, čisto vecné a etické.

Už zo zásady nemožno pochybovať, že spomenuté poznámky ako príspevok k diskusii usilujú o hľadisko neosobné a vecné, avšak so zreteľom na výroky nemožno nezistiť nezdar. Vnukujú naopak neodolateľnú obavu, že nevedia udržať správny pomer vecí a z hodnotenia vecného prechádzajú k hodnoteniu osobnému.

Doslova stojí napísané: »Sú ľudia pre filozofiu nadaní, k autorovi zaujatí alebo nezaujatí a sú ľudia k filozofii nepovolani s predchádzajúcim dodatkom. *Podľa toho treba merať aj ich príspevky k diskusii.*«

Výrok je jednoznačný, nepochybný a určitý, i keď priamo neveriteľný. Teda: *podľa nadania a nenadania, zaujatosti a nezaujatosti k autorovi treba hodnotiť* (kladné a záporné) *príspevky k diskusii, presne označené k tézám*, o ktorých autor nepochybuje.

Takto: nezáleží na tom, čo sa namieta (pretože sa sotva niečo rozumného môže namietat), ale na tom, *kto* namieta. *Súdiť treba podľa osoby.*

A aby nebolo pochýb, po simplifikujúcom vymedzení problému výslovne stojí: »Preto nebolo by možno ani v budúcnosti diskutovať s prispievateľom, u ktorého či už z osobných príčin, alebo z *malého nadania pre filozofiu* (t. j., otvorene povedané, z *pomernej obmedzenosti* (poznamenávame my) by som tento predpoklad správne pochopený nenašiel.«

Nemienime sa zaoberať otázkou, či autor správne stavia problém. Len toľko poznamenávame, že jedno subtilnejšie rozlíšenie často menilo celé systémy a postavenie problematiky. Okrem toho dejiny filozofie poznajú trvale mnoho protikladných stanovísk, zastávaných mysliteľmi, o nadanosti a nenadanosti ktorých nikoho nenapadlo premýšľať. Poznajú i mnoho diskusií bez toho, aby ktokoľvek podozrieval protivníka z nedostatku filozofickej inteligencie (po »slovensky« *sprostosti*) a tým snižoval *prírodnosť protivníka*, verejne ju vyhlasujúc za menejcennú. Sokrates bol by tak musel každému nadávať do hlupákov a nemárniť čas svojím babickým umením.

Nemožno sa však zbaviť myšlienky, že »Poznámky« priamo vnukujú mienku, *ako by záporné stanoviská k tézám autorovým boli výplodmi ľudí zaujatých* (výrazne ľudí *nízkeho charakteru*) a *málo nadaných*. Podľa toho každý si má *uvážiť*, či sa pustiť do diskusie s autorom, ktorý seba zrejme, i keď nepriamo, vyhlasuje za *veľmi* nadaného a tak hodnotí i výsledky svojej práce. Keďže opačná mienka je »neverifikovateľná« a »noeticky škodlivá«, je zjavné, že každý popierač *pred autorom bude buď podliakom alebo hlupcom.*

Súdime, že k takýmto metódam filozofická diskusia skutočne nepotrebovala tisícročia vývinu, ani nadania, ani školenia, ani Filozofického sborníka. Stačí ostať na úrovni škriepkárskoho provincializmu a snobistickej kľóovitosti intríg, prípadne na úrovni pomerov, v ktorých medzi »diskutujúcich« bolo potrebné postaviť drevenú prekážku, dostatočne odolnú. K múdrosti stačí mať postavenie, titul a »legitimáciu« patentovaného mysliteľa.

Ak už autor chce bojovať proti osobám a prípadným pomerom, nemá sa robiť súčasťou toho, čo odsudzuje. Ak už *na stránky reprezentatívneho časopisu FOMS*

preniká nevôňa súkromia a pomerov, akože to vyzerá v živote, ak by vôbec životom bolo možno nazvať malicherné hryzovisko? Aká by bola kultúra sociéty, ktorá zneuctuje a upodozrieva pre opačnú mienku? Aby sa rozumelo: *nezáleží na osobách a nezáleží na časoch.*

Autor si mohol uvedomiť paradox, že vlastným postupom odpočítal svoje prednosti, ktoré mu nechceme upierať — my. *Sám seba nehodnotí vyššie ako svojho protivníka.*

I keď sa takým činom dostáva zadosťučinenia spravodlivosti, jednako toto pomyselné vyrovnanie neodstraňuje smutný fakt, že *u nás bolo možno urobiť dojem tupenia osoby vo filozofickej diskusii. Možno ho však navždy zabudnúť a nikdy viac novým činom neprípomenúť.* A to je naše úprimné želanie.

Juraj Ciger

Losského teória pravdy.

Podľa základného postulátu, na ktorom N. Losskij vybuďoval svoju teóriu pravdy, predmety vonkajšieho sveta poznávame priamo v origináli, tak ako existujú, nezávisle na našom vedomí. Ani smyslové kvality nie sú vraj subjektívne, ale existujú objektívne a sú vlastnosťami samých materiálnych procesov. Podľa Losského v konečnom domyslení ide o takúto alternatívu: alebo na skutočnosť nazeráme apodikticky bezpečne priamo v origináli, alebo sa utopíme v mori subjektivismu a solipsizmu.

Z postulátu o nazeraní na predmety vonkajšieho sveta priamo v origináli Losskému celkom dôsledne vyplýva téza, že poznanie týchto predmetov nie je sprostredkované. Pôsobenie svetelných vln atď. vraj nie je príčinou, ale iba podmienkou uvedomenia si reálnych predmetov v origináli. My však vieme, že živú pozornosť určitému reálnemu predmetu môžeme venovať iba dotiaľ, kým trvá materiálne sprostredkovanie, napr. kým je osvetlený. Pravda, potom ho nepoznávame priamo v origináli.

V tejto súvislosti Losskij vyslovil presvedčenie, že len na bázi postulátu poznávania predmetov vonkajšieho sveta v origináli možno prezentovať apodiktický dôkaz o existencii tohto sveta. Empirický dôkaz, skonštruovaný na reálnej praxi, odmieta, lebo vraj nezaručuje skĺznutie do solipsizmu.

Svoj základný postulát zvykne Losskij formulovať aj tak, že bezprostredným poznaním môžeme obsiahnuť aj ontologickú podstatu vonkajšej skutočnosti. Z rozboru funkcie poznania a z výskumu historických podmienok vývinu poznávacích schopností však vyplýva, že naše poznatky môžu byť síce viac-menej adekvátne štruktúre reálnej skutočnosti, no nie už jej ontologickej podstate. Ak teda smyslové dáta sú viac-menej adekvátne povrchu predmetov a pojmové systavy vyjadrujú štruktúrne a funkčné vzťahy reality, nezachycujú ich v celej ontologickej podstate, čo nie je ani potrebné s hľadiska účelu poznania.

Obavu, vyslovenú Losským, že ak by sme neprijali postulát, že na skutočnosť nazeráme apodikticky bezpečne priamo v origináli, utopili by sme sa v mori subjektivismu, neprípúšťame. V skutočnosti absolútna pravda participuje na subjektívnej ľudskej pravde, ktorá dosahuje tým vyšší stupeň objektívnosti a adekvátnosti k realite, čím väčšia je v nej účasť absolútnej pravdy.

Smysly samy podávajú vlastne iba materiál, ktorý má charakter v základe subjektívny a jedinečný. V poznávacom pochode sa však pojmové zmocňujeme aj všeobecných zákonitostí reálneho dejstva. V skutočnosti poznanie nie je jednoduchým odrazom reality, lež procesom abstrahovania, utvárania pojmov, zákonov atď., ktoré približne verne zachycujú univerzálne zákonitosti materiálneho pohybu a vývinu. Od subjektívnych predstáv a ideí približuje sa spoločenský človek k objektívnej pravde dialektikou poznania a praxe, ktorou sa overuje objektívna nosnosť jednotlivých